

BIOLOGICAL SCIENCES

УДК 574.52

ВМІСТ ЛІПІДІВ В ТКАНИНАХ І ОРГАНАХ СТАВКОВИКА ЗВИЧАЙНОГО ЗА ДІЇ ВИСОКОЇ КОНЦЕНТРАЦІЇ СЕЧОВИНИ

Гладунська Анна Юріївна,
здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
Киричук Галина Євгеніївна
професор, доктор біологічних наук
Музика Лідія Володимирівна
кандидат біологічних наук
Житомирський державний
університет імені Івана Франка

Анотація. Вивчено особливості дії сечовини (5 ГДК) на вміст ліпідів у тканинах і органах ставковика звичайного. Розглянуто динаміку досліджуваних сполук за різної тривалості експозиції *L. stagnalis* у токсичних розчинах (2 та 7 діб).

Ключові слова: ліпіди, прісноводні молюски, сечовина, трематодна інвазія, метаболічна адаптація.

Сучасна аграрна діяльність призводить до значного надходження у гідроекосистеми пестицидів та накопичення токсичних агрохімікатів у водоймах, ґрунтах і донних відкладеннях. Однією з таких речовин є карбамід, який використовується як азотне добриво не лише для підвищення родючості ґрунту, але і для збільшення рибопродуктивності ставків [7]. Окрім цього, сечовина є важливим продуктом життєдіяльності гідробіонтів, може накопичуватись у природних водах в результаті біохімічних процесів та продукується бактеріями, рослинами, грибами як продукт зв'язування аміаку,

який утворюється при дисиміляції білків. Продукт ферментативного гідролізу сечовини – аміак впливає на якість води, погіршує кисневий режим у водоймі та викликає окислювальний стрес у гідробіонтів. Це призводить до порушення цілісності їх клітинних мембран, інактивації ферментів, метаболічних дисфункцій, патологічного пошкодження та загибелі клітин і порушення екологічної рівноваги у водних екосистемах [5, 7, 8].

Одним із адаптаційно-компенсаторних механізмів гідробіонтів до зміни екологічних чинників є перебудова в їх тканинах і органах метаболізму ліпідів, які є структурними компонентами клітинних мембран, джерелом метаболічної енергії та виступають фізіолого-екологічним маркером стану водних організмів та гідроекосистем в цілому [1].

Зважаючи на все вище обумовлене, метою роботи є вивчення впливу сечовини (5 ГДК) на вміст ліпідів в організмі ставковика звичайного.

Об'єктом дослідження слугували *Lymnaea stagnalis* (Linné, 1758), зібрані у жовтні 2023 року в р. Кошелівка (с. Кам'янка, Житомирська обл., Звягельський район). Експериментальному дослідженню передувала 14-добова аклімація молюсків до лабораторних умов. Тривалість експозиції – 2 та 7 діб. Як токсикант використано сечовину в концентрації, що відповідає 5 ГДК_{рибогосп.} Токсичне середовище змінювали щодоби. Усі досліди супроводжувалися контролем, яким слугувала вода без додавання токсиканту.

Для біохімічного дослідження у тварин вилучали гепатопанкреас, мантию, ногу та гемолімфу, отриману методом прямого знекровлення. Загальні ліпіди з тканин (органів) екстрагували хлороформ-метаноловою сумішшю (співвідношення 2:1) за методом Фолча [6]. Неліпідні домішки видаляли шляхом додавання 1 % розчину КСІ. Кількість загальних ліпідів визначали ваговим методом.

Статистичну обробку результатів дослідження здійснювали загальноприйнятими методами із застосуванням t-критерію Ст'юдента [4].

У результаті проведеного експерименту встановлено, що динаміка вмісту ліпідів за дії сечовини є органоспецифічною. З'ясовано, що дія сечовини у

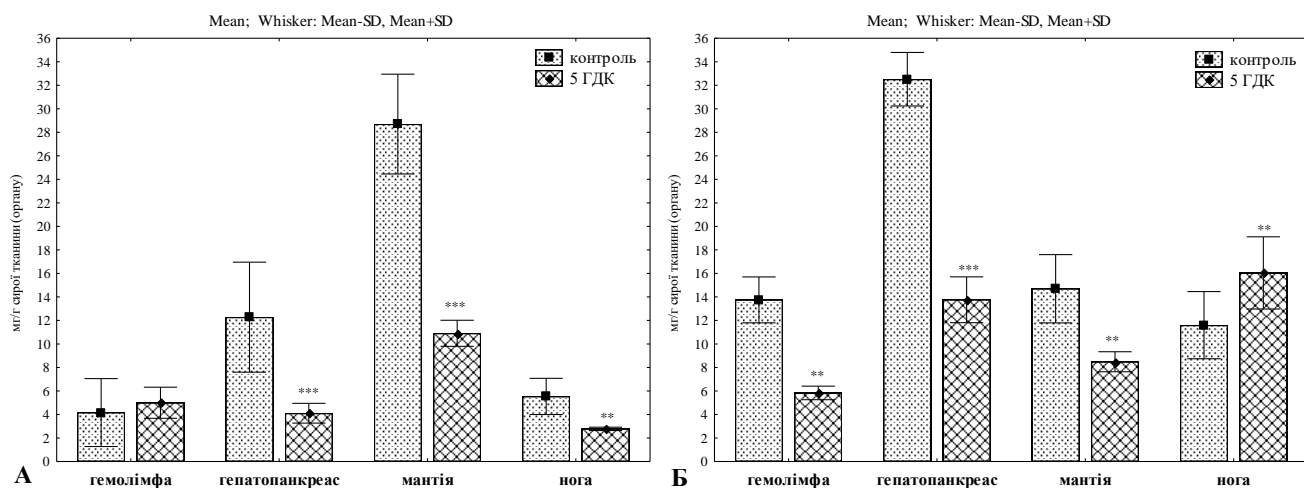
концентрації, що відповідала 5 ГДК протягом 2 діб викликала збільшення вмісту загальних ліпідів (на 14,65–82,93 %) у нозі й гемолімфі *L. stagnalis* та в 2,46 рази у їх мантиї ($p \leq 0,01$ – $0,001$). Водночас, у гепатопанкреасі молюсків, який слугує органом депонування та перерозподілу ліпідів, відмічено зниження показників на 57,86 % щодо контролю.

За сумісної дії сечовини сукупно із дією трематодної інвазії відмічено зменшення вмісту ліпідів в усьому організмі *L. stagnalis* на 27,56–62,17 % ($p \leq 0,05$ – $0,001$). Така динаміка, імовірно, пов'язана із посиленням мобілізації обговорюваних сполук в умовах токсичного впливу, а також обтяжуючою дією на метаболізм молюсків трематодної інвазії, яка, як відомо, викликає глибокі гістопатологічні зміни в тканинах гідробіонтів, обумовлює порушення метаболічної активності їх органів і дестабілізацію обміну речовин [2].

Виняток із загальної тенденції склала мантия *L. stagnalis*, у якій зафіксовано зростання обговорюваних показників на 84,89 %, що може бути проявом неспецифічної захисної пристосувальної реакції, покликаної нівелювати негативний вплив трематодної інвазії [3].

При збільшенні часу перебування неінвазованих молюсків у затруєному сечовиною середовищі до 7 діб зафіксовано загальну тенденцію до зменшення вмісту ліпідів у гепатопанкреасі, мантиї та нозі на 49,81–66,07 % (рис 1А), що свідчить, з одного боку, про зміну спрямування метаболізму досліджуваних тварин з метою збереження гомеостазу та підтримання життєво важливих функцій, а з іншого – про пряме пошкодження ліпідів.

Для інвазованих *L. stagnalis* зареєстровано зниження показників у гемолімфі, гепатопанкреасі та мантиї на 42,25 – 57,68 % (рис. 1Б). При цьому найбільше відхилення зафіксовано у гепатопанкреасі, а найменше – у мантиї. Таку динаміку імовірно можна пояснити механічним ураженням гепатопанкреасу партенітами трематод, що веде за собою його структурні зміни та порушення метаболічної функції.

Рис. 1. Особливості впливу сечовини (5 ГДК) на вміст загальних ліпідів в тканинах і органах *L. stagnalis* (експозиція – 7 діб): А – неінвазовані молюски, Б – інвазовані молюски; * – $p < 0,05$; ** – $p < 0,01$; *** – $p < 0,001$

У нозі за таких умов експерименту вміст ліпідів збільшувався на 20,0 % ($p < 0,01$).

Отже, забруднення водного середовища сечовиною призводить до перебудов метаболізму в організмі *L. stagnalis* у вигляді зміни вмісту ліпідів в його тканинах і органах. Це свідчить з одного боку про активацію захисних механізмів досліджуваних тварин, а з іншого – про розвиток біохімічних порушень в їх організмі. Результати дослідження можуть сприяти розкриттю механізмів стійкості гідробіонтів до дії сечовини, а також бути використані при розробці методів біоіндикації та прогнозування змін у водних екосистемах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Арсан О. М., Ситник Ю. М., Горбатюк Л. О., Кукля І. Г. Еколого-токсикологічні дослідження озерних екосистем Шацького національного природного парку: органічні токсичні речовини у воді. *Природа Західного Полісся та прилеглих територій*. 2012. № 9. С. 325–328.

2. Киричук Г. Є., Музика Л. В., Кушнір Л. С., & Гордієнко М. В. Вплив трематодної інвазії та низьких концентрацій іонів цинку на вміст окремих груп

ліпідів в організмі *Lymnaea stagnalis*. *Екологічні науки*. 2023. (47). С. 162–166.

3. Киричук Г. Є., Стадниченко А. П. Вплив трематодної інвазії на активність лужної фосфатази у різних органах і тканинах витушки (Mollusca: Gastropoda: Pulmonata: Bulinidae) за дії на неї іонів важких металів водного середовища. *Вісник Львівського університету. Серія біологічна*. 2009. 49. С. 151–156.

4. Фетісов В. С. Пакет статистичного аналізу даних Statistica : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 114 с.

5. Anti-oxidative defences are modulated differentially in three freshwater teleosts in response to ammonia-induced oxidative stress. Sinha A. K. et al. *PLoS One*. 2014. 9(4).

6. Folch J., Lees M., Sloane Stanley A simple method for the isolation and purification of total lipides from animal tissues. *J Biol Chem*. 1957. 226 (1). P. 497-509

7. Herbeck L. S., Unger D., Wu Y., Jennerjahn T. C. Effluent, nutrient and organic matter export from shrimp and fish ponds causing eutrophication in coastal and back-reef waters of NE Hainan, tropical China. *Continental Shelf Research*. 2013. 57. P. 92–104.

8. Maleva M., Borisova G., Chukina N., Nekrasova G., Prasad M. N. V. Influence of exogenous urea on photosynthetic pigments, $^{14}\text{CO}_2$ uptake, and urease activity in *Elodea densa* – environmental implications. *Environmental Science and Pollution Research*. 2013. 20. P. 6172–6177.

9. Sirko A., Brodzik R. Plant ureases: roles and regulation. *Acta Biochimica Polonica*. 2000. 47 (4). P. 1189–1195.